

Goran FILIPI
Pedagoški fakultet, Pula

ORNITONIMIJSKA GRADA U OPĆIM, DIJALEKTALNIM I ETIMOLOGIJSKIM JEDNOJEZIČNIM HRVATSKIM RJEČNICIMA

Cilj je ovoga rada ukazati na manjkavosti u prikazima ornitonimijske grada u hrvatskim jednojezičnim rječnicima s kojima raspolažemo i ponuditi bolji način predstavljanja ornitonima, što će, nadamo se, biti od pomoći leksikografima pri izradbi novih i preuređivanju postojećih hrvatskih jednojezičnih, a i dvojezičnih rječnika.

Pozabavit ćemo se ornitonimima u velikom Akademijinu rječniku, u dvama izišlim latiničnim svescima rječnika dviju Matica, Anićeve rječniku hrvatskoga jezika, Jurišićevu rječniku govora otoka Vrgade, Milevojevu rječniku labinskoga govora te u oba etimologijska rječnika (Skokovu i Gluhakovu).

Najprije ćemo prikazati i prokomentirati pojedine termine u općim, zatim u dijalektalnim i na koncu u etimologijskim rječnicima. Ukoliko u nekom rječniku nema ornitonima koji nas zanima, to se neće uvijek posebno naglasiti.

Za ovaj smo prikaz izabrali nekoliko ornitonima za koje smo pretpostavili da su sastavljačima predstavljali podosta teškoća pri obradbi te nekoliko ornitonima za koje smo mislili da ih nije teško prezentirati. Pozabavili smo se nazivima za četiri ptičje vrste i dva reda: *Erithacus rubecula* (crvendać), *Troglodytes troglodytes* (palčić), *Erythacus megarhynchos* (slavuj), *Oriolus oriolus* (vuga), *Strigiformes* (sovke) i *Falconiformes* (sokolovke).

1. ERITHACUS RUBECULA (crvendać)

Crvendać je ptica iz reda *Passeriformes*, porodice *Muscicapidae*, odnosno potporodice *Turdinae*. Spada među naše najmanje ptice, tek je neznatno veći od kraljičā (*Regulus regulus* i *Regulus ignicapillus*) i palčića (*Troglodytes troglodytes*). Ptica je lako prepoznatljiva jer su joj »čelo, grlo i gornji dio prsiju žučkastocrveni« (BREHM 415). Zbog toga crvendaća nigdje ne brkaju s drugim vrstama, pa oko njezova predstavljanja u rječnicima ne bi trebalo biti većih problema, što, kako ćemo vidjeti, uglavnom i odgovara činjeničnom stanju.

1.1. Za vrstu *Erithacus rubecula* ARJ navodi tri oblika:

— *crvëndāc*, *crvendāca*, m. *motacilla rubecula* L. G. Lazić 59. Vuk, rječ. 814a. *isporedi*¹ *crljenka*, *crljenorepac*, *crljenorepica*. — ARJ I/853;

— *črljēnka*, f. b) *rubecula*, *crvendać*, samo u Bijelostijenčevu rječniku (črljenka 39a, 436b). *isporedi* crvenka. — ARJ I/833;

— *čivēnka*, f. a) *rubecula*, *crvendać*, *crljenka* samo u Mikaljinu rječniku (52b). — ARJ I/853.

Priređivač kod prve natuknice upućuje na tri oblika, na istoznačnicu (trećenavedenu natuknicu) i na još dva drugoga značenja ('Phoenicurus'):

— *crljenorèpac*, *crljenòrepca*, m. *phoenicurus*. samo u Stulićevu rječniku. *isporedi* *crljenorepka* — ARJ I/834.

— *crljenòrepica*, f. *vidi* *crljenorepka*. samo u Jambrešičevu [sic!] rječniku — ARJ I/834.

Nije jasno čemu upućivanje na te oblike, ponajprije jer je riječ o drugoj ptici, a teško je pronaći i opravdanje što se tvorbe tiče; logičnije bi bilo da na te oblike upućuje druga navedena natuknica. No sasvim je opravdano s oblika *crljenòrepac* i *crljenorepica* uputiti na *crljenorepka* jer je riječ o istoznačnim oblicima:

— *crljenorèpka*, f. *rubecilla*. *isporedi* *crljenka pod b.*, *crljenorepac*, *crljenorepica*. samo u Bijelostijenčevu rječniku (436b). *Od* *crljen i rep. isporodi* *crvenorepka*² — ARJ I/834. Nije jasno zašto nijedan od potonjih oblika ne upućuje na natuknicu *crvenorepac* (*crvenòrepac*, *crvenòrepca*, m. *vidi* *crljenorepac*. samo u Stulićevu rječniku — ARJ I/854), a s koje se sasvim opravdano upućuje na *crljenorepac* (v. gore).

Čitatelj koji nije stručnjak za ornitologiju zbog takva bi načina upućivanja po natuknicama mogao zaključiti najmanje tri pogrešne stvari:

a) da svi navedeni oblici za *Erithacus rubecula* i *Phoenicurus phoenicurus* označuju istu vrstu ili

b) da termini *Phoenicurus* i *Erithacus* označuju isti rod odnosno porodicu ili

c) da je riječ o više vrsta nego što odgovara stvarnosti, jer iz neobjašnjivih razloga pod različitim istoznačnim natuknicama priređivač doduše navodi točne znanstvene nazive, ali sinonimne.

1.2. U Anića nalazimo samo jedan oblik: »**crvëndāc** m <gen. jd. *crvendāca*> ptica *Erithacus rubecula*, ima crveno perje na vratu« — ANIĆ 70. Objašnjenje je precizno i za rječnik takva tipa i opsega u potpunosti odgovara.

1.3. I Rječnik dviju Matica ima također samo jedan oblik: »**crvëndāc**, -āca m (vok. *črvendācu*) l. zool. ptica crvenoga vrata, *Erithacus rubecula* (...)« — R2M I/349. Precizno i jasno.

1.4. Što se tiče dijalektalnih rječnika kojima raspolažemo, za našu vrstu samo Milevoj (na str. 230) navodi ornitonim *taščica* uz objašnjenje »*crvendać*«, što se može prihvatiti, no ne bi bilo na odmet da je autor dodao i sustavni naziv.

¹ U citatima iz ARJ grafija je promijenjena na današnju.

² *crvenòrepka*, f. *lusciola*: šumska crvenorepka. *lusciola phoenicurus*: domaća crvenorepka, *lusciola tythis*. J. Ettinger 131. 132. *isporedi* *crljenorepka* — ARJ I/854.

1.5. Skok (pod natuknicom **cfn**¹ – SKOK I/276) prema Vuku navodi ornitonim *cvrëndāc* sa značenjem 'motacilla rubecula L.' dakle 'Erithacus rubecula'.

2. TROGLODYTES TROGLODYTES (palčić)

Palčić je ptica pjevica izrazito malih dimenzija; ornitolozi su je svrstali u porodicu palčićā (*Troglodytidae*). Hirtz u svom rječniku navodi 85 različitih oblika za palčića i kao hrvatski stručni naziv predlaže *Patuljasti carić*, što nije prevladalo. Među nazivima najviše je metafora koje uobličuju sem 'male dimenzije' i 'vlastodržac, vladar'.³ Na ovom ćemo se mjestu pozabaviti samo s četiri najčešća oblika: *palčić*, *carić*, *kraljić* i *trtak*.

2.1. Palčić

2.1.1. ARJ (IX/584) navodi ornitonim *palčić* bez naglaska i tumači ga nejasno: »*m. ime ptičici maloj koliko i palac*«. To bi tumačenje odgovoralo mnogim pticama. No ipak iz daljeg teksta možemo saznati da je riječ o dvjema vrstama: »(...) *Samo u rječniku Šulekovu njem.-hrv. (Zaunkönig⁴) i u Popovićevu (Zaunkönig, Goldhähnchen⁵)*.«

2.1.2. U ANIĆ 439 stoji: »**palčić** ptica *Troglodytes troglodytes*; *carić*, grmuša«. Nije nam poznato da bi se palčić negdje nazivao grmušom,⁶ no da nije riječ o slučajnoj pogrešci, govori nam natuknica *carić*, na koju se upućuje s navedene natuknice, a uz koju Anić piše: »sitna ptica iz porodice grmuša (*Troglodytes troglodytes*); palčić«. Već je rečeno da palčić spada u porodicu palčićā (*Troglodytidae*) i da su grmuše rod iz porodice muharica (*Muscicapidae*) odnosno potporodice cvrkutuša (*Sylvinae*).⁷

2.1.3. Gluhak nema toga ornitonima, a Skok ga samo posredno spominje (zbog

3 Na cijelom je hrvatskom jezičnom prostoru poznata legenda koja duguje postanje denominaciji. U najgrubljim crtama navodimo to pučko vjerovanje kako smo zabilježili u Istri. – Ptice su se imale dogovoriti koja će im biti kraljem. Odlučile su okruniti onu koja se bude vinula najviše u vis. Zadnji se uzdigao orao. Letio je i letio i kad se, nadletjevši sve ptice koje su se prije njega okušale, umoran počeo spuštati prema tlu, iz njegova je gusta repnoga perja izletio palčić i tako lukavstvom postao ptičijim kraljem. Istu legendu, prema Bonelliju, navodi i Carla Marcato (MARCATO 255).

4 *Troglodytes troglodytes*.

5 *Regulus* – njem. *Wintergoldhähnchen* 'Regulus regulus'. *Sommergoldhähnchen* 'Regulus ignicapillus' (NAE 83). Smatramo da je riječ o pogrešci jer nazivi tipa *palčić* redovito označuju samo vrstu *Troglodytes troglodytes*, a nazivi tipa *kralj*, kako ćemo uskoro vidjeti, označuju tri vrste: *Troglodytes troglodytes*, *Regulus regulus* i *Regulus ignicapillus*.

6 Rod grmuša pripada porodici muharica (*Muscicapidae*), odnosno porodici cvrkutuša (*Sylvinae*). Hirtz doduše navodi ornitonime *gmar* i *gmarić*, no oblike tipa *grmuša* redovito stavlja uz ptice iz navedene potporodice. I sami smo u Istri i na otoku Krku zabilježili identičnu distribuciju tih ornitonima.

7 Anić ima i natuknicu grmuše, što je protumačio ovako: »porodica ptica pjevica (*Sylviidae*)«. Noviji ornitološki repertoari barataju samo terminom *Sylvinae* (cvrkutuše, ne grmuše) – potporodica porodice *Muscicapidae* (muharice).

dočetka) pod natuknicom **želudac** (SKOK III/675).⁸

2.2. Carić

2.2.1. ARJ (I/760) navodi oblik *carić* za tri vrste: *Motacilla regulus* (dakle *Regulus regulus* – zlatoglavi kraljić), *Motacilla troglodytes* (dakle *Troglodytes troglodytes* – palčić) i *Troglodytes punctatus* (dakle *Campylorhynchus brunneicapillus* – palčić kaktusar).⁹

2.2.2. R2M uz natuknicu **carić** (navodi i inačicu *carić*) piše: »m zool. mala ptica pjevica iz por. grmuša, palčić, Troglodytes troglodytes.« (I/306).¹⁰

2.2.3. Skok je obradio ornitonim *carić* u našem značenju pod natuknicom *strijež* (SKOK III/346), a Gluhak takve riječi nema.

2.2.4. Kraljić

Danas hrvatski ornitolozi naziv *kraljić* rabe u sintagmama *zlatoglavi kraljić* (*Regulus regulus*) i *vatroglavi kraljić* (*Regulus ignicapillus*); te su ptice ornitolozi svrstali u porodicu muharica (*Muscicapidae*) odnosno potporodicu cvrkutuša (*Sylvinae*), no u pučkoj se terminologiji nazivi tipa *kralj* rabe i za palčića i za kraljiće, pa će biti zanimljivo vidjeti kako su se sastavljači rječnika snašli glede određivanja značenja.

2.2.5. ARJ (V/460) ornitonim *kràljić* tumači kao 'regulus', što se u potpunosti poklapa sa suvremenom hrvatskom ornitološkom terminologijom, no citira i ine rječnike koji isti oblik tumače i u značenju 'palčić'.

2.2.6. Skok pod natuknicom **Kāral** navodi ornitonim *kraljičak* (Lukov dol) samo u značenju 'Troglodytes europaeus', dakle 'Troglodytes troglodytes' (SKOK II/47).

2.3. Trtak

2.3.1. ARJ (XVIII/772) bez naglaska navodi ornitonim *trtak* navodeći točno značenje: »ptica carić, strijež«, a Anić (752) s natuknice *třtak* upućuje na *carić*.

2.3.2. Jurišić (220) pod natuknicom *trtāk* navodi pakoštanski oblik *třtak* u značenju 'ptica palčić'.

3. ERITHACUS MEGARHYNCHOS (slavuj)

Slavuj je, mogli bismo tako reći, općepoznata ptica, što svakako duguje prekrasnu pjevu. Tu slavujevu osnu ističu svi ornitolozi, a i naši mnogobrojni ispitanici. Začudo u hrvatskim govorima prevladavaju nazivi tipa *slavuj*, koji prema Skoku (III/283) potječu od boje perja.

3.1. ARJ (XV/485) ima: »1. SLAVUJ, slāvŭj, slavŭja, m. ptica pjevica; erytha-

⁸ Da je riječ o ornitonimu, vidi se iz konteksta: »(...) To su deminutivni sufiksi koji kao *-ić* u *palčić*, *carić* izražavaju sličnost« (SKOK III/675).

⁹ Anićev ornitonim prokomentirali smo gore.

¹⁰ Tumačenje se u potpunosti poklapa s Anićevom interpretacijom istoga ornitonima, pa pretpostavljamo da ga je autor najnovijega hrvatskoga jednojezičnoga rječnika preuzeo iz toga izvora.

cus luscinia¹¹ (...)«. Slijedi nekoliko naznaka u svezi s naglaskom u kosim padežima i cio niz inačica navedena oblika.

3.2. Anić daje: »**slāvŭj** m <gen. jd slavŭja> zool. ptica pjevica *Erythacus luscinia* iz porodice drozdova (...)« – ANIĆ 661. Anić pravi istu pogrešku kao i ARJ. Osim toga, prema najsvremenijim ornitološkim repertoarima, slavuj je ptica iz porodice muharica (*Muscicapidae*), potporodice drozdova (*Turdinae*).

3.3. Jurišić (192) zadovoljava se značenjem 'ptica' i citatom iz ARJ: »**slāvŭj** slavŭjā m (i slavŭlj slavŭljā), *ptica*. ARJ slavŭj slavŭja«.

3.4. Skok (III/283) pod natuknicom **slāvŭj** nakon razglabanja o inačicama i navodā iz literature daje i značenje »1° luscinia, bulbul, bumbul«, što je manje–više posve prihvatljivo.

Gluhak toga ornitonima nema.

4. ORIOLUS ORIOLUS (vuga)

Vuga je pjevica i u nas je jedini predstavnik porodice vuga (*Oriolidae*). Riječ je o ptici karakteristična pjeva i boje perja: »Kobilar ali vuga (...) je pisan ptič s podarjeno svetlo oranžno barvo. Oplečje, krovna in letalna peresa peruti in del repa so črni (...)« – BREHMS 272.¹²

4.1. ARJ ima za vugu više oblika: *fŭga* (III/77), *vŭga* (XXI/601), *žŭja*, *žŭja* (XXIII/494 – pod istom natuknicom, **žuja**), *žujka* (XXIII/496 – *Oriolus oriolus*), *žujna* (XXIII/496 – samo ime ptici) i *žŭna* (XXIII/504). Uz oblike *fŭga*, *vŭga*, *žŭja*, *žŭja* i *žŭna* priređivač stavlja kao značenje ili 'galbula' ili 'Oriolus galbula', uz *žujka* 'Oriolus oriolus',¹³ a uz ornitonim *žujna* jednostavno veli da je to »ime nekoj ptici«. ¹⁴

¹¹ Riječ je o pogrešci. *Erythacus luscinia* jest mrki slavuj. U doba kada je pisan taj dio ARJ ornitolozi su za slavuja uglavnom upotrebljavali sustavni naziv *Luscinia megarhynchos*, koji je, doduše, i danas čest, no čini se da ipak polako ustupa mjesto terminu *Erythacus megarhynchos*.

¹² Poznati hrvatski ornitolog prošloga stoljeća, Stjepan Gjurašin, u svojoj knjizi *Ptice* počinje poglavlje o vugi gotovo literarnim etimološkim tumačenjem. Navodimo ga kao primjer vrlo zanimljiva i nadahnuta pučkoga etimologiziranja, pogotovo zato što je danas teško doći do Gjurašinova kapitalnoga djela o pticama: »Svaku je Hrvat milo priča o petero braće i dvie sestre, koje su naše pradjedove iz zakarpatske pradomovine dovele u današnju Hrvatsku. O samoj braći slabo je što čuli još danas u našem narodu, ali tim više o dvjema sestrama njihovim. Da za sve vjekove ostane spomen o tim slavnim ženama, nadjeo je narod na spomen jednoj od njih ptici, koja se i ljepotom svoga perja i divnim glasom među svim u našoj domovini najviše iztiče, ime jedne od obiju sestara. Bila je po svoj prilici i sestra, koja je dovela na jug naše pradjedove sa svojom braćom, zlatnih kosa, jer je i naša mila ptica zlatnoga perja.« – GJURAŠIN 230.

¹³ Taj sustavni naziv za vugu danas je u ornitološkoj literaturi najčešći.

¹⁴ Što se značenja tiče, ne možemo biti posve sigurni da je riječ baš o vugi jer taj oblik, kao i svi navedeni osim oblika *vuga/Tuga*, označuje i neke druge vrste – npr. *Picus viridis*, *Emberiza citrinella* itd.

4.2. Nije jasno zašto Anić ne donosi oblik za vrstu nego za porodicu i to u jednini: **vúga** *ž* (*m spol* mužjak vuge¹⁵) porodica ptica pjevica (*Oriolidae*) – ANIĆ 820.¹⁶

4.3. U dijalektalnim rječnicima ne nalazimo ni jedan oblik za vugu.

4.4. Skok sasvim točno određuje natuknicu **vúga** (SKOK III/635) kao 'Oriolus oriolus'.¹⁷

4.5. Gluhak nema *vuga*, donosi samo *žúna* (713) i, doduše posredno, daje samo značenje 'Picidae': »(...) riječ, koja može označavati bilo koju pticu iz porodice djetlova (žuna zelena i siva, djetao veliki, srednji, mali, seoski, crni,¹⁸ tropska tukavica, vijoglavka)«.

5. STRIGIFORMES (sovke)

Red sovki (*Strigiformes*) malobrojan je. Biolozi su odredili 26 vrsta, koje su svrstali u dvije porodice: *Tytonidae* (kukuvije) i *Strigidae* (sove). No sovke su međusobno izuzetno slične ptice, pa je razumljivo da se u pučkoj nomenklaturi nazivi miješaju, a takvo je stanje imalo znatna utjecaja i u rječnicima s kojima raspolažemo. Pozabavit ćemo se dvama najčešćim oblicima koje navode rječnici koje iščitavamo.

5.1. Sova

5.1.1. Iz ARJ teško možemo shvatiti značenje natuknice sova: »SOVA, sòva (u srednjoj Slavoniji, Srijemu, Bosni i Dalmaciji i sóva), f. a) ime ptici. (...)« – ARJ XV/931. Nakon citiranoga dijela teksta priređivač dalje navodi brojne primjere iz literature i nekoliko primjera iz raznih popisa, no svi ti navodi čitatelja uglavnom zbunjuju. Za ilustraciju ćemo navesti najjasniji citat, koji priređivač navodi prema Bellinu rječniku: »(...) civetta, coccoveggia, ucello¹⁹ notturno assai noto; kukuvika, šoja, sova; s primjerom: Ptice se mahnite sovom rugaju; – ghiandara, ucello,²⁰ che si pasce di ghianda; svraka, sojka, sovka, sova; pica glandaria), (...)«²¹

5.1.2. Anić, vjerojatno svjestan terminološke zbrke koja vlada u našim starijim rječnicima, a slično je stanje i u stranim repertoarima, pokušava se izvući pluralnim oblikom pa ima: »**sóve** *ž mn* rod noćnih ptica grabljivica (*Striges, Strigiformes*).« – ANIĆ 671.

Anićevo je tumačenje neprihvatljivo. Najprije kaže da je riječ o rodu, a onda,

¹⁵ Ako se oblik *vuga* navodi za porodicu, čemu sintagma za mužjaka?

¹⁶ Anić ima i ornitonim »žúna ž ptica *Picus martius* iz porodice djetlova« (874). Držimo da je autor trebao navesti da su srodni oblici u mnogim hrvatskim krajevima u uporabi i za vrstu *Oriolus oriolus*, radi izbjegavanja lako moguće pomutnje među korisnicima rječnika, bez obzira na to što je riječ o rječniku standardnoga jezika, gdje riječ *žuna* ne označuje vugu.

¹⁷ Skok ima i *žúna*, ali samo kao 'picus' (SKOK III/686).

¹⁸ Gluhak navodi sintagme tipa *djetao veliki* itd. inverzno, što nije u skladu s hrvatskim književnim jezikom.

¹⁹ Tako u izvorniku.

²⁰ Tako u izvorniku.

²¹ Nemamo izvornik pa ne možemo provjeriti vjerodostojnost navoda i nadasve konteksta. Bilo kako bilo, nije nam jasno što je tim citatom priređivač htio.

želeći biti što precizniji unosi zapravo pomutnju jer navodi u zagradi i dva sustavna naziva od kojih drugi predstavlja red (*Strigiformes* — hrv. *sovke*). Mogao je mnogo bolje riješiti natuknicu, jer mu je u doba kad je pisao svoj rječnik bila dostupna odgovarajuća literatura, npr. ovako: Ptice grabljivice iz porodice sova (*Strigidae*), reda sovki (*Strigiformes*); nazivi tipa *sova* u nekim se hrvatskim govorima rabe i kao hiperonim za sve sovke (*Strigiformes*).

5.1.3. Od dijalektalnih rječnika Jurišić (195) ima natuknicu **sovina**, koju tumači neprecizno: »*sova* (ptica)«,²²

5.1.4. Gluhak nema toga ornitonima, a Skok (III/307) navodi ornitonim *sòva* prema Vuku i zadovoljava se njegovim tumačenjem 'noctua', što je svakako nedostavno, a i netočno jer je (*Athene*) *noctua* prije svega **ćuk**.²³

5.2. Ćuk

Sušić i Radović predlažu za vrstu *Athene noctua* hrvatski jednosložni oblik **ćuk** i svi naši rječnici poklapaju se s tim prijedlogom, no nijedan ne navodi nijednu drugu vrstu toga roda, premda su u Hrvatskoj prisutne i druge vrste. Ako to zanemarimo, gotovo svi rječnici koji navode natuknicu za ćuka daju prihvatljiva rješenja.

5.2.1. ARJ (II/151) navodi oblik **ćuk** uz značenje 'strix noctua' koje bi odgovaralo novijem sustavnom nazivu *Athene noctua* i daje obilje primjera iz literature gdje je riječ uporabljena.

5.2.2. I Anić (90) navodi isti oblik uz prihvatljivo objašnjenje: »**ćuk** m <nom. mn ćukovi, ekspr. *ćuci*> 1. manja noćna grabljivica (*Athene noctua*) iz porodice sova.«

5.2.3. R2M također je precizan i točan: »**ćuk** m zool. vrsta noćne ptice grabljivice, *Athene noctua*« (I/417).

5.2.4. Od dijalektalnih rječnika M. Milevoj ima jednostavno »**ĆUK** — **ćuk** "Sako noć cujen ćuka"« (42), a Jurišić (40) još je nejasniji: »**ćuk** *ćukà m, ćuće; pl. ćuci ćukōv ćucin; — 1. ime ptici; (...)*«

5.2.5. Gluhak ne daje značenje uz natuknice pretpostavljajući da to nije potrebno jer je riječ o hrvatskom književnom jeziku, što vjerojatno u većini slučajeva i stoji, no u slučaju ornitonima smatramo nužnim i navođenje sustavnoga naziva ili barem odrednice tipa *ornitol.* ili bar *zool.*: »**ćuk** Imenica zvukopisna postanja; od nje onda dalje ćuktati.« — GLUHAK 185.

5.2.6. Skok je još nejasniji jer pod natuknicom **ćuk**¹ jednostavno kao istoznačnicu netočno navodi riječ *sova* (SKOK I/362).

²² S natuknice upućuje na *sova*, a te natuknice u rječniku nema.

²³ Valja doduše napomenuti da u hrvatskom jeziku nijedna vrsta toga reda nema jednosložni naziv *sova*, no na hrvatskom jezičnom prostoru u pučkom nazivlju oblici tipa *sova* najčešće, ali ne u pravilu, označuju rodove *Bubo*, *Strix* i *Asio* i ponekad vrstu *Tyto alba*, a oblici tipa **ćuk** rodove *Otus* i *Athene*. Bilo kako bilo, koliko je nama poznato, tip *sova* u pučkoj nomenklaturi nikada ne označuje vrstu *Athene noctua*, osim kada se nazivi tipa *sova* rabe kao opći za sve *Strigiformes*.

6. FALCONIFORMES (sokolovke)

Što se miješanja naziva tiče, imamo gotovo u potpunosti istu sliku kao i među sovkama,²⁴ jedino je broj vrsta i porodica znatno veći: biolozi su ustanovili 88 vrsta, koje su svrstali u pet porodica. Pozabavit ćemo se s osam najčešćih oblika za pojedine vrste tipa *sokol*, *kobac*, *škanjac*, *eja*, *jastreb*, *vjetruša*, *orao* i *sup*. Od navedenih ornitonima u hrvatskoj stručnoj nomenklaturi oblici *kobac*, *škanjac*, *jastreb* i *vjetruša* javljaju se i u sintagmama i sami, a preostala se četiri oblika pojavljuju samo u sintagmama. Nazive tipa *sokol* i *vjetruša* (i u sintagmama) biolozi rabe za vrste iz porodice *Falconidae* (sokolovi), a preostale nazive za ptice iz porodice *Accipitridae* (jastrebovi).

6.1. Sokol

6.1.1. Priređivač XV. toma ARJ navodi ornitonim *soko* (*sòkō*, *sokòla*) ne dajući jednoznačno tumačenje nego se odlučuje za poduži opis, po svoj prilici svjestan semantičke zbrke koja vlada u dostupnim mu rječnicima, što je jasno vidljivo iz navoda u članku: »grabežljiva ptica kratka i savinuta kljuna, koja može letjeti dugo, brzo i visoko; hrani se najviše pticama, koje obično hvata u letu, rijetko sa zemlje, stoga su ga nekada mnogo upotrebljavali za lov na druge ptice« (ARJ XV/888). ARJ u daljem tekstu citira razne rječnike i popise. Iz tih citata vidimo da većina sastavljača daje natuknici prilično nejasna značenja, no ipak se iz većine navoda vidi da termin *soko* označuje ptice iz porodice *Falconidae*, a samo prema Mikaljinu rječniku naziv pokriva i porodicu *Accipitridae* (falcone; accipiter, sacer ales, falco).²⁵

24 Prije nekoliko godina bili smo proveli opsežnu ornitonimijsku anketu u Istri i na otoku Krku, i što se sokolovki tiče, utvrdili smo da u pučkoj nomenklaturi vlada velika zbrka (riječ je o izuzetno sličnim vrstama), a isto je stanje, prema literaturi kojom raspolažemo, i na širem hrvatskom jezičnom prostoru, pa ćemo na ovom mjestu ukratko navesti vlastita iskustva iz Istre.

U Istri su prisutne dvije porodice (*Falconidae* – sokolovi, i *Accipitridae* – jastrebovi). Bilo je veoma teško prikupljene nazive srediti po vrstama. To smo učinili prema iskazima najpouzdanijih ispitnika (uglavnom lovaca i lugara), uz ogradu da se često i iskazi lovaca iz istoga mjesta razlikuju. Nismo mogli sa stopostotnom sigurnošću odrediti ni opće nazive jer praktično svaki naziv za pojedinu vrstu (s izuzetkom posebnih naziva za orlove i bjeloglavog supa) u nekom mjestu može poslužiti kao hiperonim. Hiperonimi označuju sve vrste sokolovki u Istri i na Krku, osim vrte *Gyps fulvus* (bjeloglavi sup). Stvar se komplicira i postojanjem suphiperonima za porodicu sokolova jer i oni mogu označavati i porodicu jastrebova, opet uz izuzeće vrste *Gyps fulvus*. U pučkoj se nomenklaturi do hiperonima najčešće dolazi semantičkom ekspanzijom naziva za pojedine vrste. Manje-više svi hiperonimi koje smo zabilježili i dalje prije svega označuju neku konkretnu vrstu, ponekad i više od jedne, tako da možemo ustvrditi da svaki zabilježeni oblik za pojedine vrste znači: 1. 'sokolovka' i 2. 'stanovita vrsta iz reda sokolovki'.

25 ARJ nema natuknice sokol. Oblik se spominje posredno samo na dva mjesta: »*Nom. sing. upravo je sokol, pa se često u tom liku i govori, ali pravilno se -l na kraju riječi mijenja u -o, i od sokoo nastaje sokō, ispor. dō, stō vō*« (ARJ XV/888), i, nešto niže, »u *Bjelostjenčevu* (falco; sokol ptica, sivonosec, sivač; – u *hrv. dijelu sokòl*)« (ibid.).

6.1.2. Anić (670) uz natuknicu **sđkol** daje tumačenje »ptica grabljivica Falco (*sivi* ~, ~ *grlaš*, ~ *lovac*)«. Prihvatljivo, no ipak bolje bi bilo natuknicu protumačiti kao porodicu (dati je u množini) i dati više sintagmi s preciznim sustavnim nazivima.

6.1.3. Jurišić (194) ima **sđkō**. Uz natuknicu navodi genitiv (*sđkola*) i niz oblika iz literature za razne hrvatske krajeve, ali bez ikakva tumačenja, nema čak ni naznake (ni u primjerima) da je riječ o ptici!

6.1.4. U Skoka nalazimo natuknicu **sđkō** sa značenjem 'falco, atmadža, sahin, šajin' (SKOK III/303).

6.1.5. Gluhak (570) ima **sđkol**. Uz oblik nema značenja, tek iz komentara (iz navoda) nejasno možemo shvatiti da je riječ o ptici.

6.2. Kobac

6.2.1. ARJ ima natuknicu **kōbac** koja je sasvim točno protumačena: »Accipiter nisus L., *njeka ptica grabljivica*« (ARJ V/133). Na istoj stranici ARJ ima i natuknicu **kōba**, s koje upućuje na **kōbac**.

6.2.2. I Anić je (265) precizan: »**kōbac** *m.* <*gen. jd kōpca, gen. mn kōbācā*> 1. ptica grabljivica (*Accipiter nisus*) iz porodice jastrebova«.

6.2.3. R2M (II/601) netočno i nejasno određuje natuknicu **kōbac** (navedena je i prozodijska inačica *kōbac*): »zool. *ptica grabljivica iz por. sokolova, škanj*, *Accipiter nisus*.« Točno je da je kobac *Accipiter nisus*, no spada u porodicu jastrebova, a riječ *škanj* nije istoznačna (*škanj* = *Buteo buteo*).²⁶

6.2.4. Skok je oblike *kōbac* i *kobac* protumačio pod natuknicom **kōb** (SKOK II/116). Značenje koje navodi točno je: »accipiter nisus, Sperber (...)«.

6.2.5. Gluhak (326) ima natuknicu **kōbac**. Ne daje nikakva značenja.

6.3. Škanjac

6.3.1. ARJ navodi ornitonim *škánjac* (XVII/650): »isto što kobac, piljuga, kanjac«,²⁷ što je doduše dosta neprecizno jer proistječe da je riječ o najmanje dvije vrste, no za rječnik tipa ARJ to je ipak prihvatljivo jer riječ je o rječniku hrvatskoga i srpskoga dijasustava.²⁸

6.3.2. R2M (II/502) uz natuknicu **kánja** samo stavlja odrednicu *zool.* i upućuje na *škanjac*.

6.3.3. Anić nema toga ornitonima.

6.3.4. Skok je oblike tipa (*š*)*kanja(c)* protumačio pod **kánja** (SKOK II/36), a kanju određuje značenjem 'ptica grabilica milvus, buteo'.²⁹ Dalje u tekstu navodi inačice *škanj* (Fužine), *škánjác* (ŽK, Begovo Razdolje), *škánjac*, *škanjur* (Podsused) u zna-

²⁶ Već smo rekli da se oblici za sokolovke u pučkoj nomenklaturi miješaju, pa bi stanje kakvo bilježi R2M moglo važiti u nekim dijelovima Hrvatske, no za rječnik standardnoga jezika takvo je brkanje termina nedopustivo.

²⁷ Natuknica *kanjac* (ARJ IV/827) protumačena je samo kao ihtionim. Na istoj strani nalazimo ornitonim *kanja* u značenju 'njeka ptica grabljivica', odakle se upućuje na *škanjac*.

²⁸ V. bilješku 26.

²⁹ V. 6.3.1. i bilj. 26.

čenju 'Sperber, sc. *Accipiter nisus*', što bi moglo odgovarati stanju na terenu.

6.4. Eja

6.4.1. ARJ za ornitonim *éja* veli da je »njeka grabežljiva ptica« (ARJ III/24). Iz navoda u članku proistječe da su onodobni rječnici i popisi oblik o kojem raspravljamo označivali kao *Milvus milvus* (crvena lunja), *Milvus migrans* (crna lunja), *Circus aeruginosus* (eja močvarica), *Circus cyaneus* (eja strnjarica) i *Circus pygargus* (eja livadarka).³⁰

6.4.2. R2M uz ornitonim *éja* navodi samo značenje 'sova' (I/664).

6.4.3. Skok je oblik *eja* obradio pod natuknicom **jěj** (SKOK I/770), ali samo u značenju 'ptica iz reda sovki'.

6.5. Jastreb

6.5.1. Priređivač velikog Akademijina rječnika natuknicu **jăstrěb** točno je protumačio: »ime nekijem grabežljivijem pticama (po različitim krajevima narod zove sad jednu sad drugu pticu ovijem imenom)«, potkrepljujući tu tvrdnju navodom iz Brusine,³¹ koji je potpuno točno opisao stanje na terenu što se tiče pučke denominacije za sokolovke: »Ponegdje je sve što nije orao ili soko, narodu jastreb, a opet negdje kaže orlušina za 'Vultur', jastreb za 'Aquila' itd.«

6.5.2. Anić (238) navodi: »**jăstrěb** m. 1. ptica grabljivica (*Accipiter*)«. Trebao je navesti pun sustavni naziv (*Accipiter gentilis*),³² i to bi za rječnik hrvatskoga standardnoga jezika posve zadovoljavalo.

6.5.3. Rješenje natuknice **jăstrěb** u R2M (II/425) neprihvatljivo je za vrijeme u koje je rječnik pisan. Taj je ornitonim je protumačen ovako: »zool. *ptica grabljivica savinuta kljuna i dugih oštrih čaporaka, kandža*: ~ kokošar, *Astur palumbarius*« (II/425). Ne daje se sustavni naziv za ornitonim, a za sintagmu se navodi stariji sustavni naziv *Astur palumbarius*, što je zapravo *Accipiter gentilis*, dakle jastreb. Riječ je, doduše, o sinonimnim oblicima (*jastreb* = *jastreb kokošar*), no to se iz natuknice ne vidi jasno.³³

6.5.4. Jurišić je (80) natuknicu **jăstrěb** jednostavno protumačio kao 'ptica'.

6.5.5. Ni Skok nije najprecizniji. Natuknicu **jăstrěb** određuje kao 'vultur, aquila'.

³⁰ S natuknice se upućuje na *jeř* 'ime velikoj grabežljivoj noćnoj ptici' (ARJ IV/569) – iz navedena značenja, a i iz navoda u članku, jasno proistječe da oblik *jeř* označuje samo ptice iz reda sovki. Ipak upućivanje na to mjesto ima smisla jer natuknica s koje se upućuje i ona na koju se upućuje u mnogim su dijelovima Hrvatske doista istoznačnice, samo je to valjalo i navesti, jer ovako uporabnik rječnika može pomisliti da se autor odlučio na upućivanje zbog sličnozvučnosti dvaju neistoznačnih ornitonima.

³¹ V. u popisu literature.

³² Tako se značenje može shvatiti i kao *Accipiter nisus* (kobac).

³³ Ornitonim *jastreb kokošar* (= jastreb) jest Brusinina kovanica. Brusina je naime želio da domaća stručna nomenklatura bude dvoznačna poput latinske, pa je skovao cio niz naziva tako što je uzimao dva različita pučka naziva za istu vrstu i ujediniio ih u sintagmu. Njemu dugujemo nazive koje možemo naći u literaturi, kao npr. *strijež palčić*, *gak kvakavac*, *škanjac mišar* itd. Takav način kovanja stručnoga nazivlja danas hrvatski ornitolozi odbacuju.

6.5.6. I Gluhak (291) ima natuknicu (**jāstrēb**), bez oznake značenja.

6.6. Vjetruša

6.6.1. ARJ (XXI/133) navodi ornitonim *vjetruša* bez naglaska i nejasno ga tumači kao »ime ptici iz vrste kobaca«. Iz navoda proistječe da su onodobni rječnici koje je priređivač konzultirao navedenim ornitonimom označivali vrste *Falco tinnunculus* (vjetruša), *Falco naumanni* (bjelonokta vjetruša) i *Falco vespertinus* (crvenonoga vjetruša).

Na istoj stranici nalazimo i ornitonim *vjetrušak* sa značenjem »Falcus apivorus, sc. Pernis apivorus = škanjac osaš«.

6.6.2. Anić je precizan i jasan: »**vjetruša** ž *zool.* ptica iz porodice pravih sokolova (*Falco tinnunculus*)« — ANIĆ 810.³⁴

6.7. Orao

6.7.1. ARJ natuknicu **đrao** tumači jednostavno kao »poznata grabežljiva ptica«, a onda u istom članku pod c) navodi cio niz »osobitih vrsta orlova« — ARJ IX/157.

6.7.2. Anić se odlučio da ornitonim **đrao** definira opisno: »najveća ptica grabljivica naših planinskih krajeva, snažnih pandža i jakoga kljuna, međunarodni simbol snage i junaštva« (ANIĆ 422). Teško je objasniti zašto nije pridodao i sustavni naziv i tako nedvosmisleno odredio natuknicu.

6.7.3. Skok je točno definirao ornitonim **đrao** kao 'aquila' (SKOK II/563), a Gluhak (455) ima identičan oblik, uz koji navodi i genitiv, ali bez značenja.

6.8. Sup

6.8.1. U Akademijinu rječniku stoji: »SUP, sùp, m. *ime grabežljivoj ptici roda jastreba*; vultur; *smeđi ili sivi sup, lešinar*« (ARJ XVII/23) — definicija za ono doba u potpunosti zadovoljava, a i danas se može dešifrirati bez većih problema.

6.8.2. Anićev članak ne zadovoljava u potpunosti: »**sùp** m vrsta ptice grabljivice iz istoimene porodice: ~ **bjeloglavi** (*Gyps fulvus*), ~ **smeđi** (*Vultur monachus*)« (sc. *Necrosyrtes monachus* = *smeđa crkavica*) — ANIĆ 696. Umjesto »istoimene porodice« trebalo bi stajati: porodice jastrebova, roda supova. Nije jasno zašto je Anić obje navedene sintagme naveo u inverznom obliku — prema tvorbenim obrascima hrvatskoga jezika treba *bjeloglavi sup* i *smeđi sup*.

6.8.3. Skok uz ornitonim *sùp* donosi cio niz značenja: »vultur, šilec, kokošar, lešinar, ler, kraguj« (SKOK III/363), no uz inačicu *supin* koju navodi za Rab određujući je: »gyps fulvus«.

7. Iz navedenoga se jasno vidi da je ornitonimijska građa u hrvatskim jednojezičnim rječnicima (a isto vrijedi i za dvojezične) predstavljena zbrkano i, često, netočno.

Sastavljači rječnika uvrštavaju ornitonime nesustavno, bez nekog smisla, rekli bismo sasvim slučajno, vjerojatno se u rječniku jednostavno nađu oni nazivi na koje naiđu u izvorima kojima se služe pri radu.

I do tumačenja se, usuđujemo se reći, dolazi sasvim proizvoljno, stihijski i pot-

³⁴ Danas se za porodicu *Falconidae* u hrvatskom jeziku rabi jednosložan termin *sokolovi*.

puno nekritički. Autori rječnika ne provjeravaju podatke, ne uspoređuju izvore i ne konzultiraju suvremene ornitološke priručnike, pa ako se dogodi da je poneki ornitonim i točno definiran, uzrok je tomu uglavnom puka slučajnost, jer je autor takav ornitonim jednostavno našao u nekom posve slučajno konzultiranom izvoru, a nije plod nekog ozbiljnijeg istraživačkog rada. Da je tomu tako, dokazuje cio niz sustavnih naziva koji se navode kao tumačenje ornitonima, a koje su ornitolozi već odavna zamijenili novim, suvremenijim i danas općeprihvaćenim nazivima. Poneki autori ipak konzultiraju razne izvore, no time često unose još veću pomutnju jer citiraju autore iz raznih razdoblja pa se tako uz oblik nađu istoznačni sustavni i hrvatski stručni nazivi koje čitatelj lako može shvatiti kao različitoznačnice.

7.1. Stanje je manje-više identično i u stranim jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima kojima raspoložemo. Navest ćemo samo po jedan primjer iz jednoga talijanskoga i jednoga engleskoga rječnika standardnoga jezika.

7.1.1. Palazzi je ovako riješio natuknicu **civétta**: »*sf.* (dal fr. *chouette*) uccello rapace notturno, simile al gufo, di color cinerino (...)« (PALAZZI 312). Iz navedenoga možemo doduše shvatiti da je riječ o noćnoj grabljivici, dakle sovki, no isto bi objašnjenje moglo stajati uz manje-više sve ptice iz reda sovki, a neupućeniji bi čitatelj mogao čak pomisliti da je riječ o nekoj ptici iz reda sokolovki. Ipak, potonju moguću dvojbu u potpunosti otklanja natuknica **gufo**³⁵ uz koju Palazzi piše: »*sm.* (etim. inc.) uccello rapace notturno degli Strigiformi, con capo tondeggiante, becco ricurvo, corpo baio scuro superiormente, ventre giallo striato di nero, tarsi piumati; manda un lugubre lamento e vive nelle boscaglie e negli edifici rovinati (...)« (PALAZZI 642). Tu nedvosmisleno saznajemo da je riječ o ptici iz reda sovki, no opet isti prigovor: opis koji Palazzi daje odgovara mnogim sovka.

7.1.2. The *Concise English Dictionary* (537) ima natuknicu *hawk* s ovim nepreciznim tumačenjem: »(...) A name for many species of raptorial birds allied to the falcons (...)«.

8. Da bi se izbjeglo prikazano kaotično stanje valja prije svega izraditi i definitivno utvrditi hrvatsku ornitološku nomenklaturu, a to je zajednička zadaća i jezikoslovaca (prije svega kroatistā) i ornitologā. Da bi se mogla izraditi kvalitetna nomenklatura, potrebno je mnogo terenskoga rada u smislu prikupljanja građe koju bi zatim valjalo kvalitetno leksikološki obraditi.³⁶ Tako obrađena ornitonimijska građa imala bi poslužiti pri izradbi hrvatske ornitološke nomenklature za one vrste koje su u Hrvatskoj prisutne, dakle za one za koje postoje pučki nazivi, a svakako bi bila od koristi i pri stvaranju naziva za one vrste kojih u nas nema, barem što se tipologije nazivlja tiče. Ne smiju se zapostaviti ni postojeći Gjurašinovi, Hirtzovi i Brusinini popisi, prem-

³⁵ Palazzi pod *civétta* veli da su *civetta* i *gufo* slične ptice, a nijedna sokolovka ne nalikuje sovka.

³⁶ Mnogo je bolje stanje u talasozoonimiji jer imamo Vinjin rječnik *Jadranska fauna. Etimologija i struktura nazivlja* (JAZU, Zagreb - Logos, Split, 1986), koji može poslužiti kao vrlo precizna osnova za hrvatsku talasozoonimiju.

da su zastarjeli i, često, što se tvorbe predloženih rješenja tiče, neprihvatljivi, no oni su bogata riznica pučkih naziva od kojih se mnogi do danas nisu sačuvali.

8.1. Prije nekoliko godina ornitolozi Goran Sušić i Dragan Radović ozbiljnije su se pozabavili problemom hrvatske ornitološke nomenklature u članku *Hrvatska ornitološka nomenklatura zapadnog palearktika i nekih vrsta ostalih zoogeografskih regija*.³⁷ Povod za izradbu popisa³⁸ hrvatske ornitološke nomenklature bio je zahtjev nizozemskoga ornitologa Ruurda Jorritsme, koji je on uputio na Zavod za ornitologiju HAZU (onda JAZU), tražeći popis hrvatskih imena za devetstotinjak vrsta ptica, za prilog knjizi *Western Palearctic Bird Dictionary*. Zbog toga zahtjeva nastao je popis hrvatskih naziva za više od 1700 vrsta ptica zapadnog palearktika i velik broj češćih vrsta ptica drugih zoogeografskih regija, a popis uključuje i dvije izumrle vrste i manje-više sve vrste papiga koje se uzgajaju i drže u krletkama. Autori u predgovoru daju na znanje da svoj popis smatraju prijedlogom.

Prema našem mišljenju riječ je o do sada najboljem pokušaju ujednačavanja hrvatske ornitološke nomenklature s najboljim ponuđenim rješenjima. Premda imamo nekoliko zamjerki,³⁹ u svim radovima iz područja pučke ornitonomije koje smo do sada napisali⁴⁰ služili smo se Sušićevim i Radovićevim radom kao temeljem za navođenje hrvatskih stručnih naziva, a također smo u potpunosti prihvatili sustavne nazive koje oni u svom radu predlažu imajući za temelj danas u svijetu najčešće korišteni popis sustavnog nazivlja Howarda i Moorea iz 1980 (valja imati na umu da ni sustavno nazivlje nije u potpunosti utvrđeno) i redosljed ptičjih vrsta.⁴¹

³⁷ U Ornitologija u Hrvatskoj, pp. 213-263, JAZU, Zagreb 1988.

³⁸ Popisu prethodi kraći uvod u kojem se autori kritički osvrću na postojeće popise hrvatskih i srpskih ornitonima u raznim domaćim i stranim publikacijama.

³⁹ Na ovom mjestu samo ukratko što se tiče zamjerki. – Prije svega zamjeramo autorima što nisu precizno naveli kriterije prema kojima su sačinili popis. No ipak, prouči li se popis, može se shvatiti čime su se rukovodili. Držimo dobrim da su se, gdje je god to bilo moguće, odlučivali za jednosložni pučki naziv hrvatskoga podrijetla, a da dvosložne nazive (koje predlažu samo kad moraju ili kad su oni ukorijenjeni u puku) i trosložne nazive (koje predlažu samo kad nemaju drugog izbora) za razliku od prethodnika navode poštujući ustrojstvene zakonitosti hrvatskoga jezika (determinator + determinant) – nema nijednog naziva tipa *čaplja bijela*, nego su svi tipa *bijela čaplja*. Ipak su neke stvari mogli riješiti i bolje. Npr. za vrstu *Anas clypeata* predlažu naziv *patka žličarka*, a za vrste *Anas smithii* i *Anas platalea* – *kapska patka žličarka* odnosno *južnoamerička patka žličarka*. Držimo da je bilo bolje prvu vrstu nazvati jednostavno *žličarka* i analogno tomu ostale dvije *kapska žličarka* i *južnoamerička žličarka*. Po našem mišljenju mogli su se izbjeći i mnogi drugi dvosložni nazivi, npr. *Gyps fulvus* može biti jednostavno *sup*, a ne *bjeloglavi sup*, jer na otocima Krku i Cresu, gdje se on u Hrvatskoj jedino nalazi, puk ga zove ili tako ili uvećanicom *supina*.

⁴⁰ V. u bibliografskom popisu.

⁴¹ Ornitonomijsku građu nije uvijek najzahvalnije prezentirati abecednim redom; mnogo je bolje navoditi je redosljedom koji su utvrdili ornitolozi, jer se na taj način dobije i osjećaj kontinuiteta pučke denominacije – slične vrste naime imaju i slične nazive (izvedenice, složenice i sintagme koje potječu od istih oblika).

9. Sastavljači budućih hrvatskih rječnika trebali bi uzeti sve navedeno u obzir i naročito voditi računa da se ne izgube u moru istoznačnica među sustavnim i stručnim nazivljem, a i u nejasnoćama koje su plod velike sličnosti pojedinih ptičjih vrsta iste porodice ili čak reda.

Što se prvog problema tiče, osobno predlažemo da se sastavljači rječnika drže Sušićeva i Radovićeva rada i što se tiče sustavnih naziva (dakle poboljšana Moorova i Howardova popisa) i što se tiče hrvatskih stručnih naziva.⁴² Za navođenje sinonima valja se odlučiti samo ako se sustavni ili domaći termini iz popisa kojim se služe bitno razlikuju od onih koji prevladavaju u dostupnoj literaturi.⁴³ Preporučamo leksikografima da izbjegavaju sustavne i stručne nazive koji se nalaze u starim ornitološkim knjigama koje su danas teško dostupne i nitko ih više ne rabi;⁴⁴ što se starih hrvatskih stručnih naziva tiče, oni će se naći u rječnicima većega opsega (tipa ARJ), ali će biti protumačeni na odgovarajući način i s njih će se upućivati na suvremenije oblike. U potonjim se rječnicima moraju naći i dijalektalizmi i regionalizmi.

A što se drugog problema tiče, predlažemo da kao natuknicu navedu red, porodicu, potporodicu ili rod i unutar tih kategorija navedu nazive za najkarakterističnije vrste.

Također bi bilo korisno uz ornitonim navesti i osnovne morfološke i kanorne značajke ptice.

Ovih kratkih uputa trebali bi se držati kako sastavljači općih tako i sastavljači dijalektalnih i etimologijskih rječnika.⁴⁵

Evo kako bi po našem mišljenju trebala izgledati dobra ornitološka natuknica (bez frazeologije i prenesenih značenja) u općem jednojezičnom hrvatskom rječniku srednjega obima kad je riječ o natuknici koja označuje ptičju vrstu, a kako kad je riječ o natuknici koja predstavlja red, porodicu, potporodicu ili rod:

9.1.

slāvŭj m. (gen. jd. slavŭja) orn. *Erithacus megarhynchos* (= *Luscinia megarhynchos*), ptica prekrasna pjeva, sivkasta perja iz reda pjevicā = vrapčarkā (*Passeriformes*), porodice muharica (*Muscicapidae*), potporodice drozdova (*Turdinae*).

⁴² Čak i ako se jezikoslovac sastavljač rječnika ne slaže s kojim predloženim ornitonimom, bolje je rješenje da ga upotrijebi (dok se konačno ne definira hrvatsko ornitološko nazivlje) onakva kakav jest nego da stvori nov, pa makar i tvorbena bolji naziv.

⁴³ Npr. Sušić i Radović za slavŭja predlažu sustavni naziv *Erithacus megarhynchos*, a u mnogim ornitološkim priručnicima - i suvremenima - stoji *Luscinia megarhynchos*, ili, za vrstu *Troglodytes troglodytes* oni predlažu hrv. *palčić*, a i u puku i u književnosti dosta je čest oblik *caric*, pa bi u takvim slučajevima svakako valjalo navoditi i sinonime.

⁴⁴ U tu svrhu osobno preporučamo najsuremenija ornitološka djela. No bilo kako bilo, nužno je u predgovoru točno naznačiti prema kojim se radovima donosi značenje ornitonima.

⁴⁵ U ovom smo radu često zamjerali A. Gluhaku što u svojem etimološkom rječniku nije uz ornitonime navodio značenja ili barem odrednicu *orn.* ili *zool.* Držimo to korisnim jer je u etimologiji referent veoma bitan čimbenik. A s obzirom na stanje u Hrvatskoj što se ornitološke nomenklature tiče, usuđujemo se tvrditi da gotovo nijedna ornitološka natuknica u nje-govu rječniku nije jednoznačna.

9.2.

sove ž. mn. orn. Strigidae, porodica izuzetno sličnih noćnih ptica grabljivica iz reda sovki (Strigiformes): *šumska sova* Strix aluco, *planinska sova* Strix uralensis, *ušara* Bubo bubo, *mala ušara* Asio otus.

Literatura

- ANIĆ – Anić, V., *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb 1991.
- ARJ – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, JAZU, Zagreb, 1880–1976.
- BREHM – Brehm, E. A., *Kako žive životinje*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1966.
- BREHMS – Jan, T. (skratio, preradio i dopunio), *Brehm v barvah – Velika knjiga o živalih*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1978.
- Brusina, S., *Ptice hrvatsko-srpske s obzirom na ostali slovenski jug, priprema za hrvatsko-srpsku ornitologiju*, SKA, Beograd 1888.
- Filipi, G., Istarska ornitonimija: Vrane, *Čakavska rič*, br. 1, str. 27–52, Split, 1992.
- Filipi, G., Istrska ornitonimija: Škrjanci, *Annales*, št. 2, str. 7–13, Koper, 1992.
- Filipi, G., Ornitonimia istriana: il pettirosso, *Linguistica*, XXXII, Paulo Tekavčić sexagenario in honorem oblata II, str. 151–158, Ljubljana, 1992.
- Filipi, G., Ornitonimia istriana: Le berte, *Battana*, num. 108, str. 63–66, Pula 1993.
- Filipi, G., *Lexicon ornitologicum Histriae slovenicae*, Knjižnica Annales 4, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko Koper, Koper 1993.
- GJURAŠIN – Gjurašin, S., *Ptice*, I–II, Naklada "Matice Hrvatske", Zagreb, 1899, 1901.
- GLUHAK – Gluhak, A., *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec Izdavač, Biblioteka Vocabula, Zagreb 1993.
- HIRTZ – M. Hirtz, *Rječnik narodnih zoologičkih naziva*, JAZU, Zagreb, 1938–1947.
- JURIŠIĆ – Jurišić, B., *Rječnik govora otoka Vrgade II*, JAZU, Zagreb, 1973.
- Kahane, H. i R. Butor 'Bittern': Elusiveness of a name, *Philologica hispaniensia*, pp. 273–282, Madrid, 1985.
- Krpan, M., Prilog poznavanju kopnenih kraljevnjaka splitske okolice i bliže Zagore, *Radovi Pedagoške akademije u Splitu* 4, Split, 1962.
- MARCATO – Marcato, C., Ornitonimia friulana: lo scricciolo, *Ce fastu?* LVIII, pp. 253–263, Videm, 1982.
- Marcato, C., Alcuni ornitonimi dialettali specie in friulano, *Corona Alpium*, Miscelanea di Studi in onore del Prof. C. A. Mastrelli, pp. 273–293, Firenze, 1984.
- Milevoj, M., *Gonan po naše. Rječnik labinskog govora*, samonaklada, Pula 1992.
- Matthews, M. – Reckitt, R. – Mužinić, J. – J. Mikuska, J., *Spoznajmo ptiče*, Zagreb–Ljubljana, 1989.
- Mezzatesta, F., *Guida agli uccelli d'Europa*, Mondadori, Milano, 1984.
- NAE – Jorgensen, H. I., *Nomina Avium Europaeorum*, København, 1958.
- The Concise English Dictionary*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1984.

- PALAZZI — Palazzi, F., *Novissimo Dizionario della Lingua Italiana*, Fabbri, Milano, 1974-1983.
- Peterson, R. — Mountfort, G. — Hollom, P. A. D., *Guida degli Uccelli d'Europa*, Franco Muzio and c. Editore, Padova, 1983.
- Pigafetta, A., *Vocabolario ornitologico veneto*, Istituto Veneto di Arti Grafiche, Padova, 1975.
- Poppe, E., Zu den Namen der Bachstelze im Italienischen und im Französischen, *Zeitschrift für romanische Philologie* 36, pp. 392-404, 1912.
- R2M — *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*, I (A-F) — II (G-K), Zagreb — Novi Sad 1967.
- Riegler, R., Vogelnamen italienischer Herkunft, *Niederösterreichisch Archiv für das Studium der Neuren Sprachen (und Literaturen)*, pp. 123-125, Braunschweig, 1923.
- Riegler, R., Italianische Vogelnamen, *Archivum Romanicum* 6, pp. 167-174, 1922.
- Riegler, R., Wind und Vogel, *Miscellanea dedicata a Hugo Schuchardt per il suo 80 anniversario*, pp. 1-25, Genève, 1922.
- Salvadori, T., *Fauna d'Italia. Uccelli*, Forni Editore, Bologna, 1971. (reprint milan-skoga izdanja iz 1872)
- Salvi, P., *Ornitologia toscana ossia descrizione e storia degli uccelli che trovansi nella Toscana con l'aggiunta delle descrizioni di tutti gli altri propri al rimanente d'Italia*, I-II, Piza, 1827, 1829.
- Simonović, D., *Prirodopisni atlas ptičev*, Založba Umetniška propaganda, Ljubljana, bez godine.
- SKOK — Skok, P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, JAZU, Zagreb, 1971-1974.
- Sušić, G. — Radović, D., Hrvatska ornitološka nomenklatura zapadnog palearktika i nekih vrsta ostalih zoogeografskih regija, *Ornitologija u Hrvatskoj*, pp. 213-263, JAZU, Zagreb, 1988.
- Šimundić, M., Motivacija životinjskih naziva, *Filologija* 9, pp. 211-220, Zagreb, 1979.
- Vinja, V., *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, I-II, JAZU-Logos, Zagreb-Split, 1986.

ORNITHONYMIC DATA IN GENERAL, DIALECTAL AND ETYMOLOGICAL MONOLINGUAL CROATIAN DICTIONARIES

Summary

The paper deals with bird-names in Croatian monolingual dictionaries. The author comments various examples of bird-names in all the types of dictionaries. At the end of the paper he gives two lemmata as an example for the future writers of Croatian dictionaries.